

Pieņemts Latviešu vēsturisko zemju likums, darbojas Latviešu vēsturisko zemju attīstības padome. Tās locekle, pārstāvot Vidzemi, ir Drabešu muižas Amatu mājas un biedrības "Tradicionālās kultūras iniciatīvu centrs "KasTe"" vadītāja INESE ROZE. Saruna par likumu, tā iedzīvināšanu un mums pašiem.

- Kad bija runas, ka top Latviešu vēsturisko zemju likums, sapratu, ka tas apstiprina to, ko darām Drabešu muižas Amatu mājā. Visa mūsu darbība ir saistīta ar nemateriālo kultūras mantojumu. Tad bija Vēsturisko zemju un kultūrtelpu plāna izstrādes ideju tārka. Tai iesniedzu priekšlikumus, uzsverot, cik svarīgi ir saglabāt katras vietas savdabīgumu, ka tā ir vērtība, ka jāveido kultūrvidē, jāattīsta amatniecība. Ar atšķirīgo esam interesanti paši sev un citiem.

Ir izveidota Latviešu vēsturisko zemju attīstības padome. To vada kultūras ministrs, tajā darbojas Ministru kabineta locekļi, vēsturisko zemju organizāciju pārstāvi. Esam tikušies divās sēdēs, ir būtiski saprast, ko gribam sasniegt un kā to izdarīt.

- Ir izstrādāts plāns, kā likums tiks iedzīvināts.

Jā, top Latviešu vēsturisko zemju un kultūrtelpu attīstības plāns 2023.–2027. gadam. Tas pamatā balstīts uz sabiedrības iesniegtajiem priekšlikumiem. Plānā ir skaidri pateikti rīki, lai to, kas plānots, varētu izdarīt. Finansējums paredzēts ikgadējā valsts budžetā. Plāns jāapstiprina valdībā.

- Kas būs plāna īstenotāji?

Svarīgi koordinēt sadarbību starp latviešu vēsturisko zemju kultūrvēsturiskās vides un kultūrtelpu saglabāšanā un attīstībā iesaistītajām valsts un pašvaldību iestādēm, nevalstiskajām organizācijām un kopienu pārstāvjiem. Likums jau paredz, ka "pašvaldības attīstības programmās nosaka juridiskus, tehniskus, administratīvus, organizatoriskus un finanšiālus pasākumus kultūrvēsturisko zemju identitātes, kultūrvēsturiskās vides un kultūrtelpu saglabāšanas un ilgtspējīgas attīstības veicināšanai". Protams, liela loma te būs vietējām kopienām, iedzīvotāju ieinteresētībai. Ir daudzi virzieni, kuros var darboties. No augšas neviens nepateiks, kas un kā, arī kāpēc jādara. Inicīatīvai jānāk no pašiem, un darītājiem jābūt pašiem. Kad apstiprinās valsts

Mantojums, kultūrtelpa, pašapziņa

budžetu, būs pieejams finansējums, projektu konkursi. Jāvērtē, cik kas uz katru vietu attiecas, ko grib darīt. Nav runa tikai par kultūras pasākumu rīkošanu, kā varbūt kādam šķiet. Tā ir arī pētniecība, amatu prasmju apgūšana. Arī fiziskas personas var piedalīties projektu konkursos. Protams, vēl daudz nezināmā, kā likums darbosies dzīvē, bet jāsāk darīt, tad arī redzēsim rezultātu un varēsim vērtēt, kam varbūt vajag pievērst lielāku uzmanību, kas svarīgs aizmirsts.

- Vai vispirms nav jāapzinās tas, ko gribam saglabāt, kā to izdarīt un tad meklēt finansējumu? Vai nebūs tā, ka darīs to, kam varēs piesaistīt naudu?

Tā kā esmu bijusi projektu vērtēšanas komisijās gan Valsts kultūrkapitāla fondā, gan Vidzemes kultūras programmā, varu teikt, ka pašvaldības nemaz tik daudz projektus neiesniedz. Nav, kas sagatavo pieteikumus, nav, kas īsteno. Iespējas, kuros virzienos pētīt un darīt, ir milzīgas. Var skriet uz visām pusēm, visur ir kas saglabājams, pētāms un tālāk attīstāms.

Būs izglītojoši semināri, kuros skaidros, kas ir vēsturiskās zemes, to vērtības, kāpēc tās jāpēta, jāaglabā un kāpēc tās būs svarīgas nākamajām paaudzēm.

- Skaidrs, ka visu uzreiz izdarīt nevar. Varbūt kaut vai vēsturiskajās zemēs vai novados izvirzīt konkrētus mērķus, virzienus, kurus attīstīt? Piemēram, pētniecību. Svarīgi ir izpētīto izmantot.

Domāju, tā arī būs. Bieži vien šķiet, ka kaut ko taču visi zina. Kad sāku meklēt konkrētu informāciju, tā ir virspusēja. Ja būs finansējums, būs pētījumi, uz kuriem varēs balstīties darot, tēmu ir ļoti daudz.

Es kuļu sviestu un sienu sieru. Daudzkrāt man jautājuši, ar ko atšķiras Latvijas brūnās piens no citu šķirņu govju piena. Esmu pārliecināta, ka atšķirība ir, bet kāda? Parasti cilvēki saka – jums jau ir gotiņa -, nē, man ir "Straupes" veikals. Jauni cilvēki, kas saimnieko laukos, atsūtijuši priekšlikumu, ka, lai saglabātu lauku dzīvesveidu, neliela saimniecība varētu rādīt, kā saimnieko, slauc govi un gatavo piena produktus. Tā vairs nav lauku ikdiena, bet kādreiz tā bija.

"KasTe" dalībnieki Latvijas Nacionālajā vēstures muzejā pētīja Drabešu pagasta Liepiņu kapulauka arheoloģisko izrakumu materiālus. Rekonstruēsim Drabešu bruncus, tad kādus elementus jau izmantos citos darbos.

Foto: SARMĪTE FELDMANE

” INESE ROZE ”

- Iespējas, kuros virzienos pētīt un darīt, ir milzīgas. Var skriet uz visām pusēm, visur ir kas saglabājams, pētāms un tālāk attīstāms.

- Vēl ir arī mutvārdu mantojums, kas ar katru gadu aiziet zudībā. Tā ir Latvijas lauku vēsture.

- To nedrīkstam aizmirst. Viss ir atkarīgs no tā, kas interesē vietējos cilvēkus, cik ir to, kuri gatavi iesaistīties, kāda ir viņu kapacitāte. Pagastos veidojas kopienas, it kā iesaistās daudzi, bet darītāji ir tikai daži. Diemžēl trūkst līderu, kuri uzņemas iniciatīvu, kuriem uzticas un seko. Taču pamazām veidojas sapratne, ka katram kaut kas jānodod vietai, kurā dzīvo.

- Pēdējā laikā daudz tiek runāts par identitāti, piederību.

- Par to esmu daudz domājusi. Likumā pateikts, kurai vēsturiskajai zemei kurš pagasts, pilsēta ir piederīgs. Cēsu novads – visi esam vidzemnieki. Kad pasaka "sulti", visi zina, par ko ir runa. Tāpat ar latgaliešiem viss ir skaidrs. Tagad sasparojusies Sēlija. Par sēļiem dzirdam aizvien vairāk. Bet kas ir Vidzemes identitāte? Ir Piebalga, Malēnija kā kultūrtelpas. Tad ģeogrāfiski pla-

šas zemes no jūras līdz Gaiziņam, no Igaunijas robežas līdz Lielvārdei. Kas tās vieno? Par Vidzemes folkloru nereti dzirdēts, ka tur jau nekā nav. Nav, jo nezina. Latgalē katrā pagastā ir vairākas folkloras kopas. Cēsu novadā tikai "Ore" Amatā, "Dzieti" Cēsīs, "Piebaldzēni" Jaunpiebalgā, vēl arī Dzērbenē un Liepā. Esmu interesējusies, piemēram, par Vidzemes ēdieniem, runājusi ar pieredzējušām sievietēm, bet parasti atsaka: "Nekā tāda nav." Tā nevar būt.

Tas šķiet saprotams, ja sūti kaut ko prasa, visiem skaidrs, ka jāatbalsta, jo tie taču ir sūti ar savu kultūrtelpu. Ja zini, kas esi, tad zini, ko prasīt. Tas dod pārliecību gan pašiem, gan citiem.

Varbūt iespējas, ko pavērs likums, rosinās veidot interešu kopas, mudinās nākt kopā, kopt vietu un tradīcijas. Āraisos ir viensētas, kurās paaudzēs dzīvo viena dzimta. Varbūt tur var meklēt vidzemnieka saknes. Identitāte jāsaķer aiz astes.

- Vidzemnieku saknes izrāva represijas. Te ienāca cilvēki no citiem novadiem.

- Bet Piebalgā tā īpašā aura ir saglabājusies. Tāpat Malēnijā. Jo vairāk apzināsimies savu piederību, jo labāk sapratīsim, kas esam, kādas mūsu īpašās vērtības. Kas limbažniekam, piebaldzēnam, straupietim vai malēnietim atšķirīgs un kopīgs.

- Drabešu muižas Amatu mājas pieredze liecina, ka cilvēkus interesē senās amatu prasmes.

- Tā ir. Kad kāds prasa, ko varētu pamācīties, vienmēr uzveru, ka ir svarīgi iemācīties pamatus. Šķiet, kāpēc mācīties aust, es taču neaudīšu svītrains segas. Kad iemācies aust, vari aust modernus mēteļus vai ko citu. Tāpat no māla gatavot servīzes, kādas vēlies. Esi apguvis prasmi, arī latvisko tradīciju un vari to attīstīt tālāk. Kad nesaproti, kas gaumīgs, pamats ir etnogrāfijā - krāsās, formās. Kļūdieties nevari, tas ir orientieris.

- Vai mums netrūkst pašlepnuma? Kā to pacelt?

- Neapzināties, cik ļoti mūs ir iespaidojis Ukrainā notiekošais. Ikdienā mēs, latvieši, bijām tik toleranti - ar visiem taču jāsadzīvo-, nevarējām pieņemt lēmumus, nedomājot, vai kādu neaizvainosim. Tagad parādām, ka mums ir mugurkauls, sākam aizstāvēt savas intereses, vērtības. Kaut vai pieminējam nojaukšanu. Kara sākumā šķita, ka esam palikuši par ukraiņiem, bet tas lika sevi apziņāties, saņemt drosmi un pateikt, kas ir mūsu un kas ir lieks, izvēlēties, kādā valodā runāt. Pašlepnums par sevi, savu tautu ir palielinājies. Karš Ukrainā ir smags spēriens, bet ļoti noderīgs pašapziņai.

- Pārstāvat Vidzemi Latviešu vēsturisko zemju attīstības padomē. Var teikt, vēstnese, lai iedzīvinātu likumu.

- Likums ir makšķere, kura jānāk izmantot. Vidzemnieki ir interesējusies par konkrētiem jautājumiem. Svarīgi ir izteikt priekšlikumus. Nacionālajā kultūras centrā ir Vēsturisko zemju un nemateriālā kultūras mantojuma nodaļa, kur arī var visu noskaidrot. Kaut šķita, ka par Ideju tārku tik daudz tiek runāts, daudzi atzīst, ka par to nav dzirdējuši. Tiem, kuri grib darīt, jāseko informācijai gan par semināriem, gan finanšu iespējām. □

Latviešu vēsturiskā zeme ir vēsturiski veidojusies Latvijas Republikas daļa, kuru raksturo unikāla kultūrvēsturiskā vide un tās iedzīvotāju kopējā identitāte. (Latviešu vēsturisko zemju likums)

PALASI

"Cēsu Avīze"

1930.gada 11.oktobris

VĒTRAS POSTĪJUMI

Vētra, kas auroja 7. un 8.oktobrī, Lenčos un Liepā apgāzusi labības un linu gubas, izjaukusi salmu kaudzes, izārdījusi jumtus, izgāzusi sētas. Pat telefona stabi izgāzti un sarauti vadi. Tūrumi piešķiesti ar labību un salmiem.

PAMESTA LIDMAŠĪNA

Cēsu pagastā pie Kalna Benšu mājām jau ilgāku laiku stāv tūrumā bez uzraudzības atstāta sporta vieglā lidmašīna. Domājams, ka lidmašīnu tur atstājis lidotājs Čukurs. Savādo putnu apbrīnot ierodas daudz ļaužu.

1931.gada 24.oktobris

PIEMINEKLIS DĪŽAJAM CĒSU PILSONIM

Pag. svētdien Bērzaines kapos atklāja pieminekli Cēsu grāmatizdevējam Jānim Ozolam, kurš kritis par tautas brīvību 1906. gadā. Atklāšanas svinības piedalījās daudz ļaužu no visām apriņķiem. Svinības ievadīja Viesīgās biedrības koris V. Bišera vadībā, nodziedot "Ceļš uz dzimteni". Pieminekli ar īsu uzrunu biedrības vārdā atklāja J. Rapa, lūgdams prof. V. Maldoni to iesvētīt. Skaistu runu teica V. Maldonis, cildinādam Ozolu

kā cēlu paraugu tautai. [...] Dzejnieks K. Skalbe Latviešu rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības vārdā nolika rožu ziedus. Vēl runāja Cēsu grāmatizdevējs G. Jepe, nolikdams lauru vainagu. Skaisto pieminekli sargāt un J. Ozola kapavietu tālāku izdaļošanu uzņēmusies pilsētas pašvaldība. [...]

Ziņas no rakstītā vecajā drukā tulkoja SANDRA TRĒZIŅA

NO VECĀM AVĪZĒM

Lappusi sagatavoja SARMĪTE FELDMANE

Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem

MAF Mediju atbalsta fonds

Mediju atbalsta fonda ieguldījums no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem. Par saturu atbild projekta īstenotājs izdevniecība SIA "Cēsu Druva".